

INGLIZ XALQ ERTAKLARIDA MILLIY XARAKTERNING AKS ETTIRILISHI

Payzibaeva Madinaxon Sobirjon qizi,

Namangan davlat universiteti doktoranti

payzibayevamadina@gmail.com

Annotatsiya: maqolada ingliz xalq ertaklarida uchraydigan turli personajlar va ismlar haqida ma'lumotlar berilgan. Bir necha ingliz ertaklaridagi milliy qahramonlar tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: personaj, ijobiy qahramon, "Jek" ismi, syujet, safar motivi, inversiya, frazeologik birlik, paradoks.

ОТРАЖЕНИЕ НАЦИОНАЛЬНОГО ХАРАКТЕРА В АНГЛИЙСКИХ НАРОДНЫХ СКАЗКАХ

Пайзибаева Мадинахан Собиржон кизи,

Докторант Наманганского государственного университета

payzibaevamadina@gmail.com

Аннотация: В статье представлены сведения о различных персонажах и именах, встречающихся в английских народных сказках. Анализируются национальные герои в нескольких английских сказках.

Ключевые слова: персонаж, положительный герой, имя «Джек», сюжет, мотив путешествия, инверсия, фразеологизм, парадокс.

REFLECTION OF NATIONAL CHARACTER IN ENGLISH FOLK- TALES

Payzibaeva Madinakhan Sobirjon kizi,

PhD student of Namangan State University

payzibayevamadina@gmail.com

Abstract: The article provides information about various characters and names found in English folk tales. National heroes in several English fairy tales are analyzed.

Key words: character, positive hero, the name "Jack", plot, travel motive, inversion, phraseological unit, paradox.

Kirish

Britaniya sehrli ertaklarida jodugarlar, ruhlar, odamxo'r devlar kabi turfa xil to'qima personajlar mavjud. Ijobiy qahramonlar orasida eng ko'p uchraydigan Jek bo'lib, u oddiy dehqon bolasi sifatida tasvirlanadi. U aksariyat ertaklarda mehnatkash, rostgo'y, olijanob, jasur yigit sifatida gavdalanadi va o'zining xatti-harakatlari tufayli haqiqiy xalq qahramoniga aylanadi. Ijobiy qahramonlar orasida dehqon o'g'li Jek ajralib turadi ("Jek- gigant-qotilning sarguzashtlari"). U hamisha mehnatkash, rostgo'y, olijanob, mard bo'lib, o'z harakatlari tufayli haqiqiy xalq

qahramoniga aylanadi. Shuni ta'kidlash kerakki, u boshida faqat mukofot haqida o'ylaydi, lekin keyin u o'z xalqining ozodligi uchun haqiqiy namuna bo'ladi. Boshqa ertaklarning qahramonlari har doim ham fazilatli emas, garchi ular o'zlarining ijodkorliklari bilan ajralib tursalarda, aslida hiyla-nayrang va yolg'onga qodir. ("Molli Huppier"). Bunday yondashuv "tomiri" kapitalizm rivojlana boshlagan Britaniya jamiyatida qadrlangan insoniy fazilatlarni aks ettiradi [1; 4].

Adabiyotlar tahlili

Ingliz kundalik hayoti va ertaklarida doim ham yaxshi va yorqin yakun topilavermaydi, ba'zan buni aksi bo'ladi. Oxiri keskinroq va hatto ba'zan shafqatsizroq bo'lishi ham mumkin. Ammo ko'pincha yakun odatiy hol sifatida qabul qilingan narsa, syujetning keskin ko'tarilishi yoki intensivligi bo'lmagan uyg'un xulosadir. Intellektualizm ingliz ertaklarining eng ishonchli hamrohi bo'lishi har doim ham xaqiqat emas. Uddalay olmaslik va ahmoqlik rus xalq ertaklari uchun mutlaqo qabul qilinishi mumkin bo'lmagan holda, bu hislatlar bir ingliz ertagi qahramoni (ko'pincha bosh qahramon) ichida odob, axloq va xayrixohlik bilan uyg'un ravishda yashashi mumkin [2; 18-28]. Hayvonlar haqidagi ingliz ertaklari qadimgi davrlarga borib taqaladigan ertaklarning alohida turidir. Bunday ertaklar quyidagilarni o'rgatadi:

- zaif qahramonlarga hamdardlik bildirish;
- yaqinlariga yordam berish.

Ingliz xalqiga hos bo'lgan hazil xususiyati ertaklarda muhim rol o'ynaydi. Ko'pgina ertaklarni yumaristik deb atash mumkin. Lingvistik komponentga kelsak, ingliz ertaklarida an'anaviy boshlanishi va oxiri deyarli yo'q.

Ingliz ertaklari xalq donoligiga to'la: qo'shiqlar, maqollar, afsunlar, so'zlar, bu esa Angliya muhitini yaxshiroq his qilish va shu bilan birga milliy madaniyatni yaxshiroq tushunish imkonini beradi [3; 3-4].

Ingliz ertaklari o'ziga xos uslubi bilan ajralib turadi: eng mashhur xarakterli xususiyatlardan biri bu istehzoli hikoya, shuningdek, absurdga yaqin bo'lgan hazil. Ingliz ertagining asosiy motivlaridan biri muvaffaqiyatsizlikdan qochishdir. Bu motiv ingliz ertaklari qahramonlari aniq natijaga erishish uchun emas, ular og'ir

yo'qotishlar va muvaffaqiyatsizliklardan qochishga intiladilar va ularning asosiy faoliyati fiziologik yoki axloqiy ehtiyojlarni qondirishga qaratilganligini anglatadi. Misol uchun, "Dik Uittington va uning mushugi" ertagida bosh qahramon bola boylik ilinjida o'z mushugini suzishga olib boradi. Mushuk allaqachon qahramonga baxt keltirgan edi, chunki bu uning yagona do'sti edi va suzishdan keyin Dikni boy odamga aylantiradi. Yana bir mashhur ertak "Jek va loviya poyasi"da bosh qahramon Jek oltin o'g'irlash uchun yana bir bor ulkan odamning uyiga qaytadi[4; 320-340].

Natijalar va tahlillar

Ingliz ertaklarida ko'pincha sarguzashtli safar motivi mavjud bo'lib, uning mukofoti va yakuni boylik bo'ladi. Ammo "muvaffaqiyatsizlikdan qochish" ingliz ertaklarida yagona motiv emas. Angliya - romantik risarlik muhitining manbai hisoblanadi.

Ingliz folkloridagi qahramonlarning faoliyati nafaqat istaklar, balki burch yoki muayyan tashqi sharoitlar, ya'ni tabiiy, sehrli kuchlar bilan ham belgilanadi. Masalan, risar "Chayl Roland" haqidagi ertakda bosh qahramon qirollik, onasi va singlisi oldidagi burch kuchi bilan harakat qiladi.

Ma'lum bir ertak dunyosining mifologik foniga qaramay, ingliz ertagi har doim ham ajoyib, g'ayrioddiy va sehrli xususiyatlarga ega emas. Bunday matnlarda faktlar bayoni va boshqa aniq ma'lumotlar ustunlik qiladi. Bu shuni anglatadiki, ingliz ertaklarining ba'zilar ibratli maqsadga ega, lekin ularning o'zlari qayg'uli va hikoya har doim ham yaxshilik bilan tugamaydi. Masalan, "Merlin qoyasining parilari" ertagida bir kambag'al odam parining uyini buzadi va uning ogohlantirishlariga quloq solmaydi. Oxir-oqibat, u juda afsuslanadi, chunki parilar xalqi uni juda qattiq jazolaydi.

Ertaklar adabiy olamida sarguzasht yaxshi yakunlanishi kerak, degan tushuncha mavjud, shuning uchun o'quvchi kamdan-kam hollarda qahramonlar taqdiri haqida qayg'uradi. Ingliz ertaklari esa ko'pincha bu qoidadan chetga chiqadi. Qahramonlar mavjud bo'lgan dunyo haqiqiydir, demak, undagi xavf va

muammolar ham haqiqiydir. Misol uchun, "Suv parisi va bevafo Endryu" ertagida bosh qahramon o'zining xiyonati uchun jazolanadi.

Boshqa xalqlarning ertaklariga qaraganda, aynan ingliz ertaklarida hokimiyatga yoki boshqa muvaffaqiyatga erishish motivlari ko'proq ifodalangan. Masalan, "Yosh Pollard va Oklend to'ng'izi" ertagida bo'lgani kabi, qahramon barchani dahshatga solayotgan mahluqdan qishloqni qutqarish uchun yirtqich hayvonni mag'lub qiladi. Ingliz hikoyachilari ajoyib va yorqin uslub tuyg'usiga ega, shuning uchun ularning ertaklari matnlari iqtiboslar manbai bo'lib qoladi. Jumladan, ingliz ertagiga xos xususiyatlardan biri ertakning asosini tashkil etuvchi uydirma, inversiyalar, frazeologik birliklar, paradokslardir. Qahramonlarning paradoksal vaziyatlardan g'ayrioddiy tarzda chiqib ketishi hayratlanarli. Qahramon qoidalarga muvofiq harakat qilganga o'xshaydi, lekin butunlay kutilmagan natijalarga erishadi. Misol uchun, "Janob tulki" ertagi paradoks va ingliz hazilining yorqin namunasidir. Quyida ingliz kinoyasi va hazilini aks ettiruvchi bir nechta iqtiboslar keltirilgan:

"Very carefully, Mr. Fox lifted one of the floorboards. She creaked so terribly that everyone cringed, expecting some kind of monstrous, inhuman horror. But nothing like that happened" [5; 368].

Yana bir misol:

"Remember - after all, for several days none of those present had poppy dew in their mouths. So everyone was hungry like animals" [5; 372].

Gap shundaki, "Janob tulki" ertagidagi qahramonlar hayvonlardir. Paradoks, shuningdek, ertak mualliflari o'zlari yaratgan dunyoga juda jiddiy qarashlaridadir. Yozuvchilar hech qachon o'zlarining syujetlari uydirma va aqlbovar qilmasligiga ishora qilinishiga yo'l qo'ymaydilar. Yuqoridagi ma'lumotlarni tahlil qilib, biz ingliz ertagining ba'zi xususiyatlarini ajratib ko'rsatishimiz mumkin. Ularning mualliflari bolalar yozuvchilari emas. O'z ertaklarida ular bolalarga hos bo'lmagan savollar so'rashadi, ularning ertaklari ham bolalar, ham kattalar uchun yozilgan. Ko'pgina ingliz ertaklari og'zaki hikoyalardan kelib chiqadi. Ularning o'ziga xos

xususiyati soʻz oʻyinlari, absurdlar, frazeologik birliklar va hazil bilan toʻldirilgan oʻziga xos uslub boʻlib, asosi mifologiyadir.

Gap shundaki, “Janob tulki” ertagidagi qahramonlar hayvonlardir. Paradoks, shuningdek, ertak mualliflari oʻzlari yaratgan dunyoga juda jiddiy qarashlaridadir. Yozuvchilar hech qachon oʻzlarining syujetlari uydirma va aqlbovar qilmasligiga ishora qilinishiga yoʻl qoʻymaydilar. Yuqoridagi maʼlumotlarni tahlil qilib, biz ingliz ertagining baʼzi xususiyatlarini ajratib koʻrsatishimiz mumkin. Ularning mualliflari bolalar yozuvchilari emas. Oʻz ertaklarida ular bolalarga hos boʻlmagan savollar soʻrashadi, ularning ertaklari ham bolalar, ham kattalar uchun yozilgan. Koʻpgina ingliz ertaklari ogʻzaki hikoyalardan kelib chiqadi. Ularning oʻziga xos xususiyati soʻz oʻyinlari, absurdlar, frazeologik birliklar va hazil bilan toʻldirilgan oʻziga xos uslub boʻlib, asosi mifologiyadir.

"Choʻqqilar yoki ildizlar" ("Tops or Butts") ertagida hali ham butparast eʼtiqodlar saqlanib qolgan, buni hosil yigʻimi-kuzgi agrar bayrami ekanini koʻrishimiz mumkin. Yigʻim-terim bayrami yilning asosiy bayramlaridan biri hisoblangan, u erga ishlov beruvchi kuchlarga (sigir, ot, va hk.) butparastlarning hurmati davridan boshlangan va oziq-ovqatni moʻl-koʻl isteʼmol qilish orqali ifodalangan: «he drank a great deal, scoffed some hot bag-puddings» [5;112] bu ehtimol, non ruhini tinchlantirish usullaridan biri deb hisoblanishi mumkin. Ertak hikoyachisi moʻl bugʻdoy hosilini “...shamolda tebranayotgan oltin dengiz...” deb taʼriflaydi va hosilni oʻzi ortilgan oxirgi arava ham oltindan edi. Ingliz tilida jigarrang (brown, brownny), qizil (red, blood-red, rose-red, rose) va sariq (amber-colored, sand-colored, yellow-silk) ranglar mavjud boʻlib, oltin rangini ham oʻz ichiga oladi (gold, golden, golden colored) va mifologiya bilan bogʻliqligi bilan ajralib turadi. Tilla rang yorqin yorugʻlik ramzi, olov esa boshqa dunyoning timsoli yoki boshqa dunyo tomonidan yuborilgan sovgʻa hisoblanadi va aynan shu erdan boshlab bu rangga alohida urgʻu beriladi [6, 39-42]. Hosilning koʻpligi sajda qilganlarning rahm-shafqatiga bogʻliq deb hisoblanganligi sababli, oddiy va boshqa olamlar oʻrtasidagi munosabat rang orqali etkazilgan, bu oʻz munosabatini lugʻaviy birliklarda topadi.

Xulosa

“Tops or Butts” ertagi oddiy odamlarning hayotini ko‘rsatadi, ularning faoliyati orqali dunyoning milliy manzarasini kuzatish mumkin - qishloq xo‘jaligi bilan shug‘ullanish, mehnatsevar bo‘lish qanchalik muhim ekanini, yozgi mehnat orqali esa qishda och qolmasdan, to‘qchilikda yashash mumkinligini anglatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Волшебные сказки Британии [= English Fairy Tales] / сост., адаптация текста, коммент. В.А Верхогляд. – М.: Айрис-пресс, 2013. – С.4.
2. Герасимова, Н.М. Формулы русской волшебной сказки (К проблеме стереотипности и вариативности традиционной культуры) [Текст] / Н.М. Герасимова // Советская этнография. – 1978. – № 5. – С. 18–28.
3. Соболева Е. К. Национальные особенности английской сказки / Е. К. Соболева, О. В. Коренькова. – [Волгоград]: Волгоградский гос. техн. ун. – [2014]. – [С. 3-4]
4. Jacobs, J. English Fairy Tales. – London: David Nutt, 1890.
5. Народные сказки Британских островов: сборник [Текст] / сост. Дж. Риордан. – М. : Радуга, 1987. – 368 с.
6. Акрамов Ғ. Тотемистик мифлар // Ўзбек тили ва адабиёти. – 1978. – 3-сон. – Б.39-42.